
HUNČAGA, Gabriel. *Historické štúdie k dejinám dominikánov.*

Bratislava : CŠK a Chronos, 2008, 185 s.
ISBN 978-80-89027-26-2



© Centrum pre štúdium kresťanstva. Všetky práva vyhradené.

Pri citovaní prosíme dodržať autorské práva jednotlivých autorov a uvádzať zdrojovú publikáciu.

All published work, regardless of the medium in which it was published, is considered by law to be copyrighted by the author. It is important that all such articles and references to them be attributed to the author and source.

Úvod

Vlastnou motiváciou textu je snaha poskytnúť čitateľom plastickejší obraz o vybraných dejinných aspektoch prispievajúcich nielen k dôkladnejšiemu porozumeniu okolností vedúcich k vzniku a vývoju dominikánov na pozadí fenoménu mendikantov, ale aj ich vlastnej identifikácii a vystupovaniu navonok v konfrontácii so spoločenskými podmienkami v ktorých pôsobili. Toto všetko na základe štúdia prameňov a literatúry v nadväznosti na súdobý historický kontext. Jednotlivé štúdie sú zároveň aj reakciou na zvýšený záujem o spracúvanú problematiku. Z metodologického hľadiska prevažuje použitie pramenného materiálu nad využitím relevantnej literatúry v druhej a tretej štúdiu najmä preto, že tieto sú tematicky užšie zamerané. Ich koncepcia umožňuje vo väčšej miere publikovať výsledky samostatného analytického bádateľského úsilia. V prípade tvorby zostávajúcich dvoch štúdií bola použitá predovšetkým zodpovedajúca literatúra, interpretácie prameňov a v menšej miere pramene samotné, vzhľadom na to, že tieto sa chronologicky zaoberajú podstatne širšou historickou periódou ako prvé dve menované. Z tohto dôvodu nadobúdajú obidve štúdie miestami istý kompilačný charakter s prvkami zovšeobecnenia, sumarizácie a syntézy. Čo sa týka použitej literatúry, bolo pre potreby tejto práce nevyhnutné oboznámiť sa aj s titulmi, ktoré nie sú uvedené v priloženom zozname, predstavujú však uvedenie do predmetnej tematiky vrátane hlbšieho porozumenia súdobým kontextom. Samotný proces heuristiky, hlavne v počiatočnom štádiu príprav, zahŕňal aj prácu s literatúrou, ktorú by sme mohli nazvať sekundárnou. Tu mám na mysli lexikóny a slovníky, ktoré pre bádateľskú oblasť nielen cirkevného stredoveku predstavujú už samozrejmu a neodmysliteľnú súčasť štúdia. Vo väčšine týchto titulov sa nachádzajú aj bohaté bibliografické prílohy a odkazy na ďalšiu produkciu všeobecného i užšieho zamerania, ktoré zvyknú byť historikom nápomocné obzvlášť v prvotnej fáze tvorby koncepcie textu.¹

¹ Do tejto kategórie by sme mohli zaradiť monumentálne dielo vydané v rokoch 1966–1968 pod redakciou H. JEDINA *Handbuch der Kirchengeschichte* (najmä tretí diel *Die mittelalterliche Kirche*), ktoré je k dispozícii aj v podobe CD-ROMu ako súčasť programu Digitale Bibliothek, Band 35. Ďalej sú to *Kirchenreform und Hochmittelalter 1215–1378*, Mníchov 2003 od DIRLMEIER, U., FOUQUET, G., FUHRMANN, B., *Lexikon des Mittelalters*, Mníchov 1977–1998 (Registerband 1999); Americký 13 zväzkový *Dictionary of the middle ages*, New York 1982–1989, vydaný pod taktovkou The American Council of Learned Societies; *Dictionnaire encyclopédique du moyen âge*, Paríž 1997, od VAUCHEZ, A., VINCENT, C., *Kleines Lexikon der Kirchengeschichte*, Mníchov 2007, od HEIM, M. s takmer 2500 heslami; u nás dobre známa *Encyklopedie středověku*, Praha 2002, vydaná pod vedením LE GOFF, J., SCHMITT, J., C. a niektoré ďalšie.

Domnievam sa, že na tomto mieste je potrebné upozorniť na fakt, že popri štandardnom postupe zhromažďovania prameňov a literatúry bolo pre potreby tejto práce nevyhnutné zohľadniť skutočnosť, že materiály týkajúce sa sledovanej tematiky nie sú na Slovensku takmer dostupné. Okrem elementárnej literatúry, ktorá samozrejme nemôže postačovať pre konštruktívne východiská a študijné závery, je prevažná väčšina z použitej bibliografie zahraničnej proveniencie.² Použité pramene sú takmer všetky v originálnom znení, t. j. v latinskom jazyku. Najväčším prínosom zostáva súbor všetkých zachovaných aktov generálnych kapitúl rehole, ktorý v roku 2001 vydal v spolupráci s nemeckou edíciou Digitale Bibliothek v podobe CD-ROMu Historický inštitút Rehole kazateľov, so sídlom v Ríme, pod názvom *“Constitutiones et acta capitulorum generalium Ordinis fratrum praedicatorum 1232–2001”*. Popri týchto prameňoch poslúžili k skúmaniu nastolenej problematiky najvýznamnejšou mierou kanonizačné akty zakladateľa rehole sv. Dominika Guzmána (*“Acta canonisationis S. Dominici, Monumenta Ordinis fratrum praedicatorum historica XVI”*), ďalej rádová spisba z 13. a 14. storočia, predovšetkým diela Jordána Saského (*“Jordanis de Saxonia OP, Opera – Libellus”*) a *“Monumenta diplomatice s. Dominici”*, vydaná pod vedením českého dominikána a niekdajšieho vedúceho Dominikánskeho historického inštitútu v Ríme Vladimíra Koudelku.³ Cennú službu v orientácii medzi nevyhnutným pramenným materiálom poskytujú bádateľom aj ďalšie edované pramene uvedené v zozname prameňov. Zároveň je potrebné skonštatovať, že nezanedbateľné množstvo potenciálne využiteľných prameňov sa nezachovalo, prípadne sú neúplné. Týka sa to najmä 13. storočia a aktov provinčných kapitúl vtedajších provincií. Historik sa preto musí vysporiadať s tým, že úplná a objektívna rekonštrukcia dejinných udalostí v tomto prípade nie je možná, nehovoriac o skutočnosti, že odborná literatúra je pre našinca, žiaľ takmer nedostupná.

Keďže vlastným predmetom tohto textu sú historické udalosti bytostne spojené s kresťanstvom reprezentovaným inštitúciou katolíckej cirkvi a Reho-

² Predovšetkým nemeckej a poľskej, ale i francúzskej, českej a anglickej. Týka sa to monografií, zborníkov i samostatných štúdií v odborných periodikách.

³ Od roku 1898 vychádza v Ríme edícia historických prameňov súvisiacich s dejinami dominikánov, dominikánskej i nedominiánskej proveniencie, pod názvom *“Monumenta Ordinis Praedicatorum Historica”*. Istý zlom v prístupe dominikánov k ich vlastným dejinám nastal, keď generálna kapitula z roku 1929 vyzvala novozvoleného magistra rehole Stanislava Gilleta (1929–1946), aby založil historickú školu, ktorá by vychovávala historikov schopných vydávať kritické edície dominikánskych historických textov. Gillet založil v Ríme roku 1931 *Institutum historicum Ordinis Praedicatorum* (Dominican historical institut), ktorý od roku 1931 pokračoval aj vo vydávaní ročenky *“Analecta Sacri Ordinis Praedicatorum”* (vydávané od roku 1893) pod novým názvom *“Archivium Fratrum Praedicatorum”*, ktorá vychádza dodnes. Od roku 1992 Inštitút každoročne uverejňuje aj bibliografický prehľad týkajúci sa publikácií o dejinách dominikánov. <http://www.storico-op.org/index.php/en/accueil-2/>

lou kazateľov ako jej súčasťou, je na mieste otázka, do akej kategórie ho zaradiť. Rehoľníci, ako integrálna súčasť cirkvi, sa z teologického hľadiska podieľajú na Božom pláne spásy, ktorý sa uskutočňuje v dejinách.⁴ Preto nepostačí na spracúvanie tejto problematiky „štandardný“ metodologický postup historikovej práce, najmä ak zoberieme do úvahy, že kresťanstvo a cirkev ako inštitúcia fungujú v stredoveku na dvoch úrovniach: po prvé – ako prevládajúca ideológia, opierajúca sa o značnú svetskú moc; po druhé – ako náboženstvo vo vlastnom slova zmysle. Zanedbať jednu alebo druhú úroveň by viedlo k nepochopeniu a omylu. Svoju úlohu zohrala aj skutočnosť, že v žiadnom inom období nemali duchovní také výnimočné postavenie, ako v kresťanskom (cirkevnom) stredoveku, s účinkom na hospodárstvo, politiku, právo a kultúru.⁵ Obsahovým zameraním sa tak text ocitá medzi tým, čo sa v našom prostredí vo všeobecnosti kategorizuje ako „cirkevné“ a „profánne“ dejiny. Pre „cirkevné“ dejiny platí, že v užšom slova zmysle stavajú do popredia inštitucionálny, právne politický charakter, prípadne všetko, čo patrí k dejinnej podobe cirkvi, vrátane foriem zbožnosti, cirkevného života i kresťanského umenia. Spolu s dejinami teológie sa v mnohotvárných súvislostiach duchovných dejín a dejín filozofie, v spojení s dejinami dogiem, pýtajú na cirkevnú náuku.⁶

Vzhľadom na povahu skúmaného predmetu je z formálneho hľadiska väčšina takto nastolených kritérií v predloženej práci splnená, avšak medzi riadkami som sa usiloval o to, aby nepatrila výlučne len do „profánnej“ alebo „cirkevnej“ kategórie dejín, ale aby ich v spoločných styčných bodoch dokázala náležite premostiť. Z hľadiska vecného členenia by sme jednotlivé časti textu mohli kategorizovať ako dejiny kresťanského mníšstva (prípadne rádové dejiny), dejiny svätých, ich úcty a dejiny kresťanskej misie.⁷ Na tomto mieste by som chcel ešte poznamenať, že pojmy rád a rehoľa budú v texte použité ako synonymá s tým, že vzhľadom na zaužívanú tradíciu sa pojem *ordo* v prípade dominikánov bude prekladať ako rehoľa aj napriek tomu, že latinskému označeniu *ordo* zodpovedá skôr slovenský pojem rád a pre slovo rehoľa platí skôr latinské *regula*.

⁴ POFOV, BEDOUELLE OP, G., *História cirkvi XIV*. Prešov : Petra, 2005, s. 20–23.

⁵ BOOCKMANN, H., *Einführung in die Geschichte des Mittelalters*. Mnichov : C. H. Beck, 1996⁶, s. 118.

⁶ HANUŠ, J., *Pozvání ke studiu církevních dějin*. Brno : CDK, 1999, s. 59.

⁷ POFOV, HEIM, M., *Einführung in die Kirchengeschichte*, s. 19–20.

